(2-43)

[illegible]

[illegible]

[illegible]

08/13/2002 17:05 7323677542 SARL PAGE 02

תוליין מידי מתאבר ערב ובלילה. בכמי הבר כי ר' בנימין דברי הרמבן אלו ובה כריין בפי בל אבר בבינה דברים אלו ואם נאמר דגלותו רבה לא כוי גלות קוביין ומעיקרא ליתא עכרקדם לכאן דבתה בבקדם דתגלגלה ברשות הקדם דבפסר שמל עלי מונה הלב בייתו בעצמה גלות בסיסר היתה בישות הקדם פמורה דמותה המעבה שפניה בהיותו לידי חיוב אלה הבריאה נעבר ברשות הקדם פמורה הבתורה דמעבר ערבוטיהם אלא מרוכת הקדם היתו כבעבאר מיסר ברשות הקדם פמורה הוא לא תתחייב שוד אלא דאחר שתגלגלה יחדר לוחבר ותאבאר ברשות הדיוט בבר נעמרה אבל כאן בתחילתה הופגין דבריהו שגלגלהה רבה דאין זה לחבב לגמרי כלל כל שיך לחתר דבר נפמרה כתן דלא כי לה לגלות בעצמה שהור והתמיד בחלה (פיא ס"ד) בקבר בעמת כן על דברי הרמ"ם כתי חיל ובעניתי אחי ודע מלי קדמים דתחילתה הופגין ובפסר עיסר לא שיך נמיבר בעצמה חומרה ריחר פמורה ודבן גלות הסופגין לא כוי גלות לחתם בחיים וגלות מיסר מקרי גלות ולא כי לה בעת חיוב אלא בסיך בפחופסר תוחר בתבר ובביר בה הבעבר לחם בר אבל בחלים שלמו חובר גילור רבה הוי הופגין יש דגילה כזו הוי גילה בחיבות עכיר ובתכן דברי הרמתומים בזה שיב ליל דבה סופגים דגם גלותה רבה כוי לגלות ומקרא מיסר כתן בקדמת מתערב בחיים יפה ובוכלה דעובה זה לחדתה לפחותו פמיר בתבור בחו לחם מתחייב מיד מעבה מתערב הקמה עם כחוב ין בתן דמתחילה עבר חדתה לעמרו בן שמבר הופגין לבעבו בעבן לו לבעבו לא מתחייב מתחילה ולא נתלך ולפחה בחבור כחו לחם מתחייב ודיז שביר הקדים לעבר תתחייב אחיל בפחופס זה לא בעבה גלות נפמרה וכמו דבבי הקדם לא בגלגלה ברשות הקדם פמורה ולא מתחייב מיד לא לא יפדנה אחיל ולפחה זה כמבית בבר חולין כיב בבא כין דבעבה בגלגל כי דעתו לעמרה ולהפוסר הופגין ולחבר בבר ובמרה ולא יתחייב שוד לא לא לא נתלך לחיל

ולפחה בתבור כחו לחם ובוכלה לחבן כמיל :

ואין אומר דגם כם סיל דגלותה רבה לא כוי גלות דאין זה מיסר ולא מתחייב עיין בחלה בן סיל דלא נתן זה מתחייב מים ביל הקמה ולחלי עדיף זה מתחייב מים ביל הקמה דבבר נתערב יפה הקמה עם כחוב ופיל זה תנינא זיקה אלה לענין דאם הפרים הוי אלה מבית כמבל אחר ביל הרמתוים הבי כל הסיבה מיב ביל הקמה מבים זיקה אלה לענין דאם הפרים הוי אלה מבית דבוי דאחיים מריבותיכם ביל ולבן אם זה ברשות הקדם נפטרה ולא אם יפדה אחר ובגלגה ברשות הדיוט לא תתחייב שוד דגמיתה מים ביל הקמה לענין אלה כוי בבבאתה אלים בדשות הקדם נפטרה ולא שיפדה ובמרה אחר ברשות הדיוט לא מתחייב שוד אלא בחבור לחיי דבחבר בחלה בלים בדשות הקדם נפטרה ולא יפד

ח. עיבוד קטן מכ' מינים מכל מין פחות מכשיעור, ועשה מהן עיסה ע"ד לחלק (יט), וחילקן, ואח"כ הוסיף על כל חלק ממינו (כ) והשלימו לכשיעור, יש פוטרין (כא).

ט. האורז והדוחן (כב) ושאר מיני קטניות פטורין מן החלה (כג).

י. העושה עיסה מחטים ומאורז, אע"פ שרובה אורז, אם יש בה טעם חטים חייבת (כד), ויש אומרים רוקא כשיש בחטים שיעור חיוב (כה).

יא. יש אומרים שהוא הדין בעיסה משאר חמשת מיני דגן ואורז, אם יש בה טעם דגן חייבת בחלה (כו).

יב. נתן שאור מעיסת חטים לתוך עיסת אורז, אם יש בה טעם דגן חייבת (כז).

כאילו לא היה בתחלה כשיעור והוסיף והשלימו לכשיעור, שחייב. (יט) אבל אם לא עשה ע"ד לחלק, הרי נתחייבו, אע"פ שהן ב' מינים, שהרי בעירב קטן לעולם מצטרפין, וכדלעיל. (כ) ע"כ צריך לפרש באן כמו שפירש הפרישה לעיל, שעירב מין המצטרף עם שניהם. (כא) רמ"א שם, דכיון שעשה עיסה משניהם יחד, חלה על העיסה שעת חיוב ומעשה פטור, משום שעשאה ע"ד לחלק, ולכן אף לאחר שהוסיף עליהם אינם חוברים לחיוב (ט"ז ושי"ך), וכשם שמצינו בני שני ישראלים שעשו עיסה ע"ד לחלק, כמבואר בסימן שכו סעיף ד (עי' פרק ז). והד"ש פ"ד דחלה משנה ב הקשה למה לא יצטרף לחייב את החוטפת, ולכן פירש ראיירי שהפרש חלה בשעה שהיו מצטרפין וגם הראב"ד השיג על הדיא דסימן שכו, שאין השכל מחייב לסמוך עליה, ועוד הרי קי"ל אין ריחוי אצל מצוות. וכתבו הפרישה והט"ז בשם הרשב"ל שיש להפרש כלא ברכה. ונראה שגם הגר"א בביאורו (ליקוט) הסכים להלכה כדעת הרש"ש, ועי' פרק א הערה לד ופרק ז הערה יז. (כב) בחלת לחם סימן ג סעיף כא כתב שיש דיעות בין הפוסקים מהו אורז, ולכן יש לחוש לעולם לחומרא (עי' או"ח סימן רח וסימן תנג). (כג) חלה פרק א משנה ד, וכמבואר לעיל, שאין חייבים בחלה כי אם בה' מיני דגן ועי' משנה ראשונה שם. ובמקדש מעט כתב בשם הרשב"ץ שבמקום שנהגו להפרש משאר מינים, ורוב לחמם מהם, אסור לזר לאכול החלה בפיהם, שמא יבטלוה וחשתכח מהם תרומת חלה. (כד) שו"ע סימן שכו סעיף ט. (כה) ב"י לדעת הרמב"ם והראב"ד (צ"ע לשיטה זו דקתני סיפא ואם לאו פטורה, ומשמע אפי' יש שיעור חיוב בדגן לבד, דומיא דרישא, ואפ"ה אם אין בה טעם דגן פטורה). והט"ז מפרש בדעת השו"ע שאפי' אין בחטים שיעור חיוב, והוא דעת הרא"ש דטעם כעיקר דאורייתא. ויש להסתפק לשיטה זו אם גם בורחן או בקטניות הדין כן. ובמשנה ראשונה ריש פרק א כתב שלכאורה מלשון המשנה משמע שבקטניות אפי' הרוב מהי המינים אין מצטרפין לכשיעור. אלא שמדברי הפוסקים לא משמע כן, ולעולם המיעוט נחפץ להיות נרוב, ואפי' בקטניות כן. מיהו מדרבן שאינו ראוי לאכילה לא. ועי' חלת לחם סימן ג בהקדמה לסעיף יח שהאריך בביאור שיטות הראשונים. ועי' מלא העומר סק"ח. (כו) ש"ך סימן שכד ס"ק יז לדעת הרא"ש הטור, דטעם כעיקר דאורייתא. אבל בשם הרשב"א בפסקי חלה כתב דרוקא חטים ואורז שסבא החטים לערוב את האורז, אבל לא חטים עם שאר מינים ולא שאר מינים עם האורז. ובמידור דרך החיים פסק שאם אין במין דגן בשיעור, אפי' הוא הרוב, פטור, ואם יש במין דגן כשיעור וגם הוא הרוב, חייב בברכה, ואם מין פטור הוא הרוב ויש טעם דגן יפריש בלא ברכה, ואם מין דגן הוא מיעוט וגם אין בו ליתן טעם, פטור לגמרי. ע"כ. ולכאורה צ"ע, דאף אם טעם כעיקר לא דאורייתא ליחייב מיהא מדרבנן. ועי' שו"ת מהר"ם שיק יו"ד סי' שכו. (כז) שו"ע סימן שכד סעיף י, ולדברי האומרים שבעיסה מחטים ואורז צריך שיהא בחטים כשיעור, הי' צריך שיהא השאור כשיעור או מעיסה שהיתה חייבת, אבל לדעת האומרים שא"צ שיעור דגן, הי' א"צ שיהא בו חיוב. ומה שהצריך התנא להזור ולשנות דין שאור, כתב במשנה ראשונה דקמ"ל דאף בשאור לא אזלינן בתר חימוץ אלא בטותן טעם, וחידש שם לפי"ז שדוקא באורז שאינו בר חימוץ צריך נתינת טעם, שאם לא כן אינו חייב בחלה (וכדעת הפר"ח שחימוץ באורז אין לו דין מהסן), אבל בה' מינים שהם בני חימוץ, אף בחימוץ לבד מתחייבים. ולכן שאור מעיסת חטים שנתנו לעיסת שעורים, מתחייבת בחימוץ לבד, ולדעת הר"ש והרא"ש כתב שגם חימוץ דינו כנתינת טעם, עי"ש. ועי' חלת לחם סימן ג סעיף ב.

פרק ד. עיסה החייבת בחלה

א. אין חייבת בחלה אלא עיסה העשויה ללחם (א).

ב. הסופגנין, הוא עיסה רכה העשויה כספוג, פטורה מן החלה (ב). במה דברים אמורים כשעשאה מתחה עיסה רכה, וגם לבסוף לא אפאה בתנור (ג), אלא בישלה במים או טיגנה בשמן (ד), או שיבשה חמה (ד"), אבל אם אפאה לבסוף בתנור (ה) או במחבת בלי שמן (ו), חייבת בחלה (ז), אע"פ שלש ברותחין או חלטה (ח) קודם אפיה (ט).

ג. הדובשנים המטוגנים בדבש, פטורים מן החלה (י).

(א) שו"ע סימן עב סעיף א ובש"ך שם. ולשון השו"ע אין חיוב חלה אלא בלחם, והטור סיים דכתיב באכלכם מלחם הארץ. ופשט דלאו דוקא לחם שמברכין עליו המוציא, דהי' מיני מזונות, אלא שצריך שיהא עשוי כעין לחם וכדרך שעושים לחם, וכמ"ש הש"ך שסתם לחם אינו אלא העשוי מקמח ומים ובה"ג, ועי' תוס' פסחים דף לז ע"ב. ומבואר בחלה פרק א משנה ה שאפילו אפאה על דיסת לטחנה ולעשות ממנה כעין דייסא חייבת בחלה. (ב) ור"ע שם, והרע"ב בפרק א משנה ד כתב פירוש אחר שהם רקיקים דקים. והרא"ש בהלכות חלה כתב לחם השוי כספוג ושוי רקיקים דקים, ובטור כתב העשוי כספוג דקיקים דקים, ומשמע שהוא פירוש אחר, ועי' מעיר' שם, ובמשנה ראשונה שם, תוספת הארץ אות צז. ובהגהות מהרש"ם בארחות"ח סימן תנז מסתפק לפירוש דע"ב בדרך מצות שלנו הנאפים רקיקים דקים יהיו פטורים מחלה, ואולי לפי שנאפים לעיקר לחם כפסח (ולפי"ה כשאר ימות השנה לא שייך סברא זו), ושאר בע"ע (ולא הבנתי, שהרי מצות שלנו נאפים בתנור, וכהי"ג לי"ע חייב, כמ"ש להלן), וגם בתשובה (ח"א סימן קנב) בחב מעין זה, אלא ששם איירי בעיקר כדין עיסת מצה שנתחמצה בבית האפיה, ונהגים ליקח העיסה לבית לעשות ממנה איטריות לבישול, ודן המהרש"ם ראפש דכיון שנתחמצה איגלאי מילתא למפרע שלא נעשה לשם לחם, ועי' כמפתחות שם מ"ש בזה. ובע"מ נראה בחדשים שהם עיסה רכה הנשפכת, וגם נעשים רקיקים דקים, שריגם כסופגנין (ועי' להלן שיש להסתפק באופן שייה הנראפלים אם דינם כאפיה). ומ"מ מדברי הפוסקים נראה שסופגנין הוא שם כולל לכל מיני עיסה הפטומים מחלה. (ג) עי' להלן הערה יב מדברי הנוב' אנשי שם. ואם לא אפאה לבסוף, אע"פ שעשאה ע"ד לאות, אינה מתחייבת כל זמן שלא אפאה, דסוף סוף עיסה רכה היא, וכמ"ש להלן. (ד) עי' להלן שנחלקו הפוסקים בעיסה עבה ע"ד לבשלה אם חייבת, אבל בעיסה רכה אליבא דכו"ע פטורה, ועל זה אמרו במשנה עיה שתחלתה וסופה סופגנין פטורה, ועפי"ז נראה שלכיבות המטוגנים כשמן פטורים מן החלה לכו"ע, ואם עשם עיסה עבה תליא בפלוגתא דלהלן. (ד") שו"ע שם סעיף ג, וכתב הש"ך שם סק"ו דהיינו שלא עש בה שום מעשה אפיה, אבל אם התחיל ליבשה בחמה וגמרה לאפותה כתיקנה. או להיפך, חייבת, ודראי לם מיקרי. (ה) בחלת לחם סימן ז סעיף ב מסיק שחבשילין שיש בהם משקה ומשאירים אותם על האש ד שמתייבש לגמרי ונכלע כל המשקה והשומן, שרינם כטיגון במשקה. ובשו"ת אבני נזר יו"ד סימן תיג כתב שגי' עיסה הנשפכת במשקה, אינה נקרא מבושל אלא כשהוא צף במשקה בעין, אבל לא במשקה המעורב בעיסה, וי"ש. ונראה שקוגיל דינו כאפיה, אפילו לדעת החלת לחם, וכ"ש עוגת קצף הנאפית בתנור או בסיר מלא. אלאנ"ש לעיין שלפעמים אין נוחנים אלא מעט קמח ועיקרו לדבק, אם מחחייב בכך, וכ"ש לדעת הפוסקים שעוגה עם הרבה דבש או ביצים פטורים, כמ"ש להלן הערה נג. (ו) כין שהחתיה ואח"כ הדביק ובין שהדביק וא"כ הרתיה, שו"ע שם. וכתב בדברי חמודות אות ח שמעט משקה שמושחין האלפס שלא חישוף העיסה א מיקרי משקה לענין זה. (ז) שו"ע סימן שכט סעיף ב, וגם זה אליבא דכו"ע. ואפילו נשארה בלילה נה, וכ"ש כשעשאה אח"כ בלילה עבה, שבדבר האפי אין נ"מ בטוג הבלילה. וכתב בחדות הארץ אות צד שאפילו הפרש הלה מבלילה רכה קודם אפיה אינו כלום וצריך לחזור ולהפריש לאחר אפיה. ויש לעיין בעיסה רכ שעשאה ע"ד לעשותה עבה או לאפותה ומלך והשאירה רכה ובישלה או טיגנה, ומסתבר שלכו"ע פטורהוכמ"ש הרמב"ן שמעשה מוציא מיד מחשבה, ועי' להלן הערה יב. (ח) במשנה ראשונה פ"א משנה ו מעמ שאפי' בישלה ממש, אם אפאה אח"כ חייבת, ובמקדש מעט כתב שאם גגמרה לאכילה ע"י הכישול אינה מחייבת אפילו אפאה אח"כ. (ט) שו"ע שם סעיף ח. (י) שו"ע סימן שכט סעיף א,

08/13/2002 12:32 7323677542 SARL PAGE 03

ד. עשה עיסה עבה על דעת לאפותה (יא). אע"פ שנמלך ובישלה או טיגנה, חייבת (יא*). עשה עיסה רכה ע"ד לאפותה ונמלך ולא אפאה, יש אומרים שלכו"ע פטורה (יב).

ומשמע שאפי' לדעת המפרשים שנילושו בדבש, פורים ששגגן ברבש אינו באפיה, ועי' להלן הערה כג. (יא) בתוספתא פרק א ה"ב תניא, העושה עיסה ע"ד לאכלה בצק חייבת, ולכאורה קשה לדעת הר"ש, שמכאן משמע שמחשבה אינה מועלת לפטור. והמאירי מפרש דאירי כשנמלך ואפאה, ולכן חייבת משום שמעשה מוציא מיד מחשבה, אבל אה"נ אם אוכלה בצק פטורה, ודמיא לקלי שפטורה כשאוכלה בלא אפיה, וכנ"ש להלן. ומ"מ מוכח מכאן שהעושה עיסה ע"ד לאפות, אע"פ שאוכלה בצק בלי אפיה חייבת. (יא*) שו"ע סימן שכט סעיף ג, וגם זה אליבא דב' הדיעות דלהלן, שכבר נתחייבה בשעת גלגול. וכתב בתורת הארץ אות צא שאם לא היה בה כשיעור בשעת גלגול, ורק לאחר שנתבשלה נצטרפה לכשיעור, פמורה, משום שאין בה כבר טעם לתם להתחייב. (יב) כתורת הארץ מאות צב ואילך דן באריכות בדין לעקין (עונה) ששרשים עם ביצים וסובר בלילה רכה מאר, ואח"כ שופכים למחבת ואופים בתנור, ובכלי הגדול שבו העיסה יש שיעור הלה, אבל במחבת הקטנות אין בכל אחד כשיעור, ומסתפק אם העיסה הרכה נתחייבה בחלה ומסילא אינה נפטרת ע"י חילוק למחבת הקטנה (כמ"ש בע"ה בפרק ז), או דילמא כיון שאז העיסה רכה שאינה חייבת בחלה והחיוב בא משום האפיה בתנור, ואז הרי אין בכל אחד כשיעור, אא"כ יצרפם שוב לאחר אפיה, והביא בשם ספר התרומה שבעיסה רכה לא שייך גלגול, ואינה מתחייבת עד שתאפה בתנור, ומפרש הא דתניא בתוספתא ספינה שבאה מחו"ל לא"י עד שלא קרמו פניה חייבת משקרמו פניה פטורה, ולא נקט זמן החיוב בשעת גלגול, משום דאיירי בבלילה רכה שאין בה דין גלגול, ומשמע שעיסה שופגנין אינה מתחייבת אלא משעת אפיה, דהיינו קרימת פנים, וגם מדברי התוס' כ"ק דף צד ובא"מ דף פט וכן בבכורות דף כז משמע שעיסת שופגנין אינה חייבת אלא משעת אפיה. ומצדד בתורת הארץ לומר דתליא במחלוקת הראשונים בעיסה שנתחלתה עיסה ושופה שופגנין, דהיינו שעשאה עבה ע"ד לבשלה (כמו שיתבאר להלן סעיף ה). שלר"ת וסייעתו לא אזלינן בתר מחשבתו, וכיון שנתחלתה עיסה עבה נתחייבה משעת גלגול, ואף אם לבסוף לא יאפנה, אבל לדעת הר"ש וסייעתו, כיון שדעתו לעשותה אח"כ בפטור, מועלת מחשבתו לפטורה, וא"כ ה"ה כבדון דידן לאידך גיסא, שלדעת ר"ת וסייעתו דלא אזלינן בתר מחשבתו לפטור, הי' לא אזלינן בתר מחשבתו לחיוב, וכיון שעתה העיסה רכה, אע"פ שברצונו לאשותה אח"כ אינו חייב עד שעת אפיה, משא"כ לדעת הר"ש וסייעתו, בשם שמחשבתו מועלת לפטור, הי' מועלת לחיוב משעת גלגול, אע"פ שבלילתה רכה. ולשיטה זו צריך לפרש מה שכתבו התוס' הנ"ל שעיסת שופגנין אינה חייבת עד שעת אפיה, היינו לר"ת וסייעתו, ולדעת הר"ש וסייעתו נוכל לפרש מה שנקט בגמרא ואפאה, היינו שעשאה ע"ד פטור, אלא שנמלך אח"כ ואפאה. ובשם חלת לחם כתב שאפי' לדעת הר"ש יתבן דלא אזלינן בתר מחשבתו מכה"ג, עפ"י דברי הלחם חמודות אות יח שמדייק מדברי השו"ע סימן שכ"ט סעיף ו גבי קמח קלי, שאם עשאו כדי לאפותו חייב, שאפילו לא אפאו לבסוף, כיון שעשאו ע"ד לאפות חייב, וכ"כ הלבוש שם שכבר נתחייב משעת גלגול, ואילו הלחם חמודות טובר שאינו מתחייב במחשבה אא"כ אפאו, ונעמו, דכיון שסתם קמח קלי אין דרך לאפות, לא מני במחשבה לבד כדי לחייבו, ולפי סברא זו גם מיני שופגנין שאין דרך לאפותן אינו מתחייבים במחשבה גרידא. ועפ"ז מדייק התורת הארץ שיתכן שלא אמרו ר"ת וסייעתו דלא אזלינן בתר מחשבה אלא בסופגנין שאין דרכן לאפות, אבל בדרן דידה בעיסת עובה שדרכו לאפותה, אפשר שטורים הם שמהני מחשבתו לחייבו. ומ"מ כתב שאין דברי הל"ת מוכרחים, ושופגנין פטורים לאו משום שאין דרכן לאפות, אלא דבקמח מיירי שגם לבסוף לא אפאן, דבכה"ג כ"ע סברו שאין מחשבה מחייבת, בשם שמחשבה לפטור אינה מועלת אא"כ נעשה כמחשבתו, ולכן עיסה עבה שעשאה ע"ד לבשלה, אם אח"כ נמלך ואפאה חייבת, וה"ה מחשבת חיוב אינה מועלת אא"כ נעשה בחיוב. אבל עיסת שופגנין שהיא לאפותה ולבסוף לא אפאה, לכו"ע נשארת בפטור, ואפי' לדעת הלבוש גבי קמח קלי שמחייב משום מחשבתו לאפות, היינו משום שלמעשה גם עתה הוא בצק בר חיוב, אבל שופגנין פטורים אפשר שפורה לפטור. אלא שמסתפק התורת הארץ לדעת הר"ש וסייעתו אם ע"י האפיה חל החיוב לפרע משעת לישה או לא, ת"מ בע"ד שחלקו קדש אפיה, שמדברי ספר התרומה משמע שבבלילה רכה לא

ה. עשה עיסה עבה על דעת לבשלה או לטגנה או ליבשה בחמה (יג), יש פוטרים(יד) ויש מחייבים (טו). ולכן באיטריות וכיוצא בהן יפריש בלא ברכה (טז).

מיקרי גלגול ואינו מתחייב רק משעת האפיה וא"כ בע"ד העיסה פטורה. ובתורת הארץ הנ"ל מסתפק עוד בעיסה שבלילתה רכה, אם דינה עכ"פ כנתינת מים לקמח, לענין שתתעיל הפרשה בדיעבד, או אפשר דשאני נתינת מים שזהו דרך עשיית העיסה, וכיון שכא לבסוף לידי חיוב לכן חל החיוב למערע מתחלת עשייתו, וזהו ראשית עריסותיכם, אבל בלילה רכה שאין עליה שם גלגול ואין דרך לעשות כן עיסת חיוב, אף לענין דיעבד לא מיקרי עיסה, ועכ"פ לא שייך לומר שהחיוב יחול בשעת אפיה למפרע משעת נתינת המים, שאין זה ראשית העשייה. ומדייק מדברי הרמב"ן שמקשה בהך דתחילתו סופגנין וסופו עיסה. מ"ש מגלגלה הנזכר ואח"כ מדאה העשייה. ומדייק מדברי הרמב"ן שמקשה בהך דתחילתו סופגנין וסופו עיסה. מ"ש מגלגלה הנזכר ואח"כ מדאה שנשארת כפטור, ותירץ דבהקדש מחוסר מעשה פדיה, אבל בסופגנין במחשבה תליא, הרי שמשוה הרמב"ן גלגול לבלילה רכה, ודחה דיוק זה. דהרמב"ן מפרש תחילתו סופגנין דהיינו עיסה עבה ע"ד לבשלה, ועי"ש עוד שהאריך בשיטת הראשונים בזה. זבתוס' אנשי שם פרק א משנה ה מחדש שאם עשה עיסה רכה ע"ד לגמרה בפטור, אע"פ שנמלך ועשאה בחיוב, כבר נפטרה כשעת גלגול, דסיים שזה להלכה ולא למעשה, ובאמת מדברי הטוסקים לא משמע כן, וכן יש לדייק מדברי הרמב"ן שכתב שמעשה מוציא מידי מחשבה, אלא שלא כתב כן הרמב"ן אלא כשהמחשבה הראשונה באה להוציא מיד מעשה, בזה אמרינן שמעשה הבא לאחר מכן מבטל המחשבה ונשאר מעשה הראשון, אבל כשהמחשבה אינה סותרת המעשה, הנ"ל כמעשה, ואין מעשה מוציא מיד מעשה ומחשבה. (יג) בשו"ע הנסיף, או לעשותה סופגנין, ולכאורה לא מצאתי פירוש לזה, שהרי אין עיסת סופגנין פטורה אלא לפי מעשיה, וא"כ מנ"ג, אם נתכוין לבשלה או לטגנה, הרי כבר אמרו, ואם עשה ע"ד לאפותה, פשיטא שחייבת שהרי תחילתה וסופה עיסת חיוב. ועי' שו"ע סעיף ג ובביאור הגר"א שם. (יד) שו"ע סימן שכט סעיף ג, כדעת הר"ש שחלוי בדעתו בשעת גלגול (וכבר הזכרתי שבכל מקום שחלוי כמחשבה צריך מחשבת בעל העיסה), וכן דעת הרמב"ן שהביא ראיה מעיסת כלכים, דהיינו לשיטתו עיסה הראויה למאכל אדם אלא שעשאה ע"ד להאכיל לכלבים שפטורה (עי' פרק א סעיף יח). אלמא שמחשבה למעשה פטור פטורה, אע"פ שבמעשה העיסה עצמה אין צד פטור, הי"נ במחשבה לעשות סופגנין. אע"פ שהעיסה עבה, כיון שעדשה על דעת לבשלה שהוא מעשה מצוי, פטורה, ונראה שהסכים הרא"ש לדעת הרמב"ן ובמ"ש המור בשמו. ולשיטה זו נרסינן בשו"ע בתחילת סעיף זה עיסה שבלילתה עבה. אמנם יש גורסין בשו"ע עיסה שבלילתה רכה. ומפרשים דעת השו"ע כשיטת ר"ת שדוקא בעיסה רכה הדין כן, אבל בעבה אפילו ע"ד לבשלה נתחייבה משעת גלגול ואינה נפטרת במחשבת סופגנין, וכמו שיתבאר להלן. ועי' מלא העומר. אמנם במה שסיים המחבר בסוף הסעיף, גלגלה ע"ד סופגנין ונמלך לעשותה לחם חייבת, הדינה אם נאמר שהמחבר סובר כדעת הר"ש, אפשר לומר דקמ"ל דאע"פ שנפטרה במחשבת סופגנין, כיון שאפאה לבסוף חייבת, ואפשר שאפילו בנמלך לבד מתחייבת. כיון שלא נפטרה אלא משום מחשבה, אמרינן מחשבה מוציאה מיד מחשבה אבל אם נאמר שהמחבר סובר כדעת ר"ת, קשה במאי איירי, אם בעיסה עבה, הרי בלא"ה חייבת אפילו בלא נמלך, ואם בעיסה רכה, אם אפאה לבסוף הרי כבר כתב בסעיף ב שאם אפאה חייבת ואפשר דאיירי בעיסה רכה, אלא שנמלך ועשאה עיסה עבה, דהיינו שאפילו לא אפאה עדיין, אלא שהוסיף בה קמח ע"ד לעשותה לחם, וקמ"ל דאע"פ שעשאה תחילה עיסה רכה, לא אמרינן שאינה יוצאה מידי פטור כי אם באפיה ממש, אלא כיון שעשה בה מעשה חיוב, הרי זה כגלגול ע"ד לעשותה לחם, ואף לר"ת חייבת. (טו) דעת ר"ת ונגד ראשונים, ובמ"ש השו"ע שם סק"ד, שאין מחשבת פטור מועלת להפקיע חיוב שחל בשעת גלגול שהוא מעשה חיוב. ועי' פרק א סעיף יח בדין עיסה ע"ד להאכיל לכלבים שלדעת ר"ת אינו פושר, ושם נתבארו עוד כמה סברות בדין מחשבת פטור. אלא שעדיין קשה לשיטת ר"ת מ"ש מהעושה עיסה ע"ד לחלק שלכו"ע פטורה, ובמ"ש בפרק ז, ומשמע שמחשבת פטור מועלת לפטור, אע"פ שבמעשה הגלגול אין שום צד פטור. שהרי יש בה שיעור. וכתב בתורת הארץ אות ק שבמחשבה לחלק לאנשים הרבה חשבינן כאילו מחולקת כבר, שהרי אין החיוב אלא משום שיעור ושיעור ניתן לחילוק, אבל בסופגנין אין לומר שע"י מחשבה הרי היא כאילו מעתה סופגנין, דסוף סוף עיסה עבה היא. והר"ש ומדמי ליה לעיסה ע"ד לחלק סובר שבמחשבה לסופגנין עדיף מע"ד לחלק שהרי חושב לעשות שיעור בגוף העיסה, ולכן למד משם בדרך כ"ש. (טו) מפקעת השו"ע שם. ועי'

סימן רמג

ב"ה.

כבוד ידידי הרב הגאון המושלם מוכה הרבים
כש"ת מוהר"ר יוסף יקותיאל אפרתי שליט"א.

אחדשה"ט וש"ת באה"ר,
יקרתו קבלתי ותודות התערוכת של פטור וחיוב ותערוכות
חיוב מסוגים שונים (על ידי הספיקות גדולות ח"י)
לגבי הפרשת תרו"מ, והספק אם מותר להסתמך עמש"כ קצת
פוסקים ותלו עצמם על סמיכת הרמב"ם פ"ב הי"ג מתרומות
שהביא משנתינו דחלה פ"ג מ"ט בתערובת זיתי ניקף עם זיתי
מסיק וכו', ולא מוקי לה כשעשאן לא בלא כדלוקי לה הר"ם
שם, מכלל דדעתו דגם ביבש יבש יש בילה וכמש"כ בתשובת
מהרי"ט ח"א סי' י"ח, ושאל דעתי הענין בזה.

הנה ענין בילה הוא רחב מאד ומנקוט בקצרה בדבריס
ארשים כדרכי, ביסוד ענין בילה ומחלוקת ר"ש שורי
וחכמים בר"ה י"ג ע"ב יש להתבונן במה פליגי דאם אמר ר"ש
שורי דלובר גרנו בתוכו ומפרים מן התערובת הרי דבמליחות
אפשר דמתערב יפה יפה א"כ במה פליגי חכמים ואמרי דאין
בילה אלא בלח, איברא ר"ש כ' שם ד"ה יש בילה יש לסמוך
על בילה ונומר שיש משניהם תוך המעשר לפי חשבון ושוב
בד"ה אין בילה כ' דלחכמים אין סומכין על כך שיש לומר שלא
נבלע יפה וכו', מכלל דבמליחות אפשר הדבר אלא מחלקותם
אם סומכין על כך ואם באמת לא בלע יפה גם ר"ש שורי לא
הי' מקיל אלא דאיירי דעשה כל טלטלי לבטול יפה דסמך
ר"ש שורי על כך וחכמים גזרו דילמא לא עלתה בידו,
ובודאי לפי אומדנא ועפ"י רוב בלע יפה, וא"כ מסתבר
טעמי' דר"ש שורי ובפרט בפול המלרי דלכל הדעות הו"ל
חיובו רק מדרבנן, ואע"ג דלהרבה שיטות אין שאין ספק
דרבנן בידים י"ל דהכא ספק דרבנן טוטה יותר להקל כיון
שעשה בלילה יפה בידים ואלא להטריחו להפרים ממקום
אחר.

אמנם האמת דפשטות דברי הרמב"ם פ"ח ממעשר ה"ב
והלאה יראה דבכל טבל ס"ל כן דיש בילה גם
דאורייתא, וכפשטות דבריו פ"ב הי"ג מתרומות דזיתי ניקף
בזיתי מסיק דקי"ל שהוא מן התורה, ולא קי"ל כרמב"ן פ'
ראה דרק תירוש ויצהר מה"ת, והרמב"ן עצמו בחי' ב"מ
פ"ח ע"ב חזר מזה והדברים עתיקים וע"ע ברמב"ם פ"ד
ממעשר ה"ח ממשנתינו דדמאי ובמל"מ שם שהסכים עם הבנת
מהרי"ט דדעת הרמב"ם דאף בודאי יש בילה.

ולהלכה אין. מפק שמעיקר הדין קי"ל דאין בילה כדעת
הר"ש פ"ג דחלה שם, וכן מבואר בתרומת הדשן
סי' ק"ל ובש"ך יו"ד סי' שכ"ד ס"ק י"א לענין חלה מחיוב על
הפטור ולהיפך ושוד פוסקים, ועיין בבית מאיר יו"ד סוס"י
ק"ט דרק לחומרא לריכים לחוש דיש בילה לא לקולא יע"ש.
והנה עד עכשיו דברנו מב' סברות א- דאין בילה אין בשל
תורה בין בשל דרבנן כחכמים דר"ש שורי כדעת
הראב"ד והר"ם ודעמי'. ב- דיש בילה בין דאורייתא בין
דרבנן כדעת הרמב"ם לפי הבנת גדולי הדורות המהרי"ט
והמל"מ ודעמי'.

איברא יש דעת שלישית הזכירה הגאון טורי אבן ר"ה י"ג
ע"ב דבדרבנן יש בילה ובדאורייתא אין בילה, וכ'
הטו"א לדמות זה למה דקי"ל דבדאורייתא אין ברירה
ובדרבנן יש ברירה כדאיתא בילה ל"ח, והסברא פשוטה
דענין בילה ספק הוא וספק דרבנן להקל, אלא דחכמים של
ר"ש שורי לא רצו לסמוך על זה.

והשתא אמינא דהשו"ע יו"ד סי' של"א סי"א פסק לענין
תרומה בזה"ז דרבנן דיש ברירה, והגר"א שם הוסיף
דהה"ד דלענין תרומה בזה"ז דרבנן דיש קנין להפקיע, וא"כ
למה דמדמה הטו"א דין בילה לברירה גם אפשר להקל בדין
בילה דבזה"ז גם בדגן תירוש ויצהר דרבנן, ומכ"ש בתרומת
ירק וכה"ג דאיכא תרתי דרבנן, ומהי דהרמ"א שם ס"ב הביא
דעת המחמירים דתרומה בזה"ז דאורייתא מכ"מ כ' דלא
מהגין כן, וא"כ הכ"ל הי' מקום להקל גם בדיני בילה.

אלא דעומד נגדיני פסק גדולי הפוסקים ביו"ד סי' שכ"ד
הנ"ל דהכריש להדיא דאין בילה גם בחלה בזה"ז
דרבנן, וע"כ להורות כן לכתחלה אי אפשר נגד המוסכם
לחומרא, אי לאו בתרומת ירק כעול וכיו"ב דאיכא תרתי
תרומה בזה"ז, וגם חיוב הפרשה רק דרבנן.

איברא אם איכא שעת הדחק או הפסד מרובה, או מצב שא"א
בשום אופן להפרים בענין אחר כיון דאיסור בילה
בזה"ז לענין הפרשה רק איסור דרבנן מספק, הלא קי"ל ביו"ד
סי' רמ"ב בש"ך שם דאפילו על יחיד נגד רבים סומכים בשעת
הדחק והפסד באיסור דרבנן, וכ"ש על דעת הרמב"ם הנ"ל, כ"ז
יראה לענ"ד דרך ליתוד זכות ושעת הדחק במעט עיון.

והרני דוש"ת באהבה, מצפה לרחמי ה'.

סימן רמד

ב"ה, יום ב' בהר תשמ"ט לפ"ק.

כבוד ידידינו הה"ג היקר מוכה רבים ר' אברהם
יצחק הופמן שליט"א בירושלים עיה"ק ת"ו.

אחדשה"ט וש"ת בידידות,
אשר הגיע לפנינו בענין הפרשת חלה מלעקך שהיתה
הבלילה בלילה רבה עפ"י משנתינו דפ"ק דחלה

דתחלתה פופגנין וסופו עיסה דחייב והיינו חס חופה מעשה לחם, וכפסטות לשון הש"ע והפוסקים יו"ד סי' שכ"ט וכמבואר בתוס' בכורות כ"ז ע"א דדוקא משעת אפיי, ועוד בכמה מקומות ובסה"ת מפורש כן, וכן דעתי העני' טוטה דהחיוב מכאן ואילך לא למפרע משעת האפיי לשעת גלגול, דגלגול עיסה שהוא לדידן שעת חיוב הוא רק שעת חיוב, אבל יסוד החיוב ותנאי דין חלה שצריך להיות לחם האדון ותורת לחם מקבל רק בנדון זה משעת אפיי, ושפיר מעורר מעלתו על אי ידיעה בזה ושהמכשול קרוב או דאין מפרישין כלל, או דאין מפרישין כהלכה ז"א לפני האפיי, וא"ל להאריך בזה כי כבר ביאר ככל הצורך כבוד ש"ב ההגה"ל ר' נתן געשטטנר שליט"א במכתבו לכבי'.

ובענין זה אעורר דמש"כ בתשובת אבני נזר יו"ד סי' תי"ח אות ד' בשיטת התוס' דגרע בלילתו עבה מבלילה רכה, דבר תמוה כתב, כאשר בארתי בעניי בש"ת שבט הלוי ח"ד סי' קמ"ז בחי' ליו"ד סי' שכ"ט ס"ג, וגם ביסוד ע"מ לחלק האריכתי בעומק הדברים ח"ב סי' קע"ז וסי' קע"ש ובח"ד סי' קמ"ה.

והרני דוש"ת בידידות - מצפה לרחמי ה'

סימן רמה

ב"ה, יום ה' פ' אמר תשמ"ו לע"ק.

כבוד ידידי המכובד הרב הגאון המופלג בנש"ק כש"ת ר' קלמן כהנא [שליט"א] זצ"ל.

אחדשה"ט וש"ת באהבה,

זה כמה שקבלתי מכתבו היקר, ומה שהגיע בענין החממות בשביעית ובדין הירושלמי פ"ק דערלה לענין זריעה בבית בשביעית, ובענין עצין שאינו נקוב שמרן החזון אים נטה קצת להקל אפיי מדרבנן, ולקוצר זמני אכתוב בקיצור על לב מבין ופתוח, - הנה במק"א נודפס עכשיו בח"ו משבט הלוי [סי' קס"ז]) האריכתי קצת בזה, דבעצין שאינו נקוב הדבר נוטה להחמיר וכמש"כ הרדב"ז פ"ח משמיטה ה"ו, ולפי ענ"ד דעתו ברורה מדמחלק בתוספתא דשביעית וברמב"ם פ"ח בין עפר לגלגיל, ולא מחלק בעפר גופא בין נקוב לשאינו נקוב, ויש בזה רבותא גדולה מגלגיל, מכלל דבעפר אפיי אינו נקוב איכא איסור דרבנן עכ"פ ולמדנו דאפילו בלבדוק את הזרעים אסור, וכתבתי שם דבאינו נקוב איכא סברא גדולה להחמיר דמיחלף בנקוב, כיון דהלכה גם אם הוא נקוב כהולאת משקין ובפחות מכדי שורש קטן נקרא אינו נקוב העולם לא יודעים לחלק בזה.

ומש"ב כמי ערוך השולחן פטו"ז ס"א להכריע ספק הירושלמי מסוגית גיטין ז' ע"ב דמבואר לענין מעשר ושביעית דבעינן דוקא נקוב אבל שאינו נקוב פטור, וממילא מוכח דגם בבית פטור בשביעית ע"כ ע"ש.

וכל דבריו שגגה דמה ענין סוגית גיטין לספק הירושלמי לענין זרע בבית, דספק הירושלמי לענין זריעה בקרקע הבית ולפי הלד דשבתה האדון דשם אדון קובע אי"כ זריעה גמורה בקרקע אי"י היא, ומה זה לענין זריעה בעצין שא"ב דסוגית דגיטין, וגם אין מסוגית דגיטין שום ראיי לחקל בעצין שא"ב לכתחלה דהתם לענין לד דאורייתא של עצין נקוב

איירי, אבל לעולם י"ל דאיסור דרבנן איכא והכי נראה.

איברא דאיכא תרתי בית וגם אינו נקוב מאן דמקיל בזה

כגאון ישראל החזון אים מי מפיק מיניה, ומ"מ אין דעתי העני' טוטה לכך אלא בבית ממש אבל בכיסוי בעלמא מלמעלה, אין ראיי גמורה דנקרא בית, ובתשובתי שם האריכתי עוד בענינים אלה.

וע"ע ערטים לענין היתר לכתחילה בשעת האצורך לזהלן סי' רמ"ו.

והרני דוש"ת בלונ"ח ידידכם בכבוד, מצפה לרחמי ה'.

סימן רמו

ב"ה, עש"ק ואתחנן תשנ"ב לפ"ק, פה אוברנאו ע"י לוצרן יצ"ו.

כבוד ידידי המכובד הגה"צ בנש"ק המפורסם כש"ת מוה"ר נפתלי האלברשטאם שליט"א אדמו"ר טשאקוע יצ"ו וראש ועד הכשרות של העד"ח בירושלים עיה"ק.

אחדשה"ט וש"ת באה"ר,

באתי היום להשיב מפני הכבוד על אשר ברוב עצותכם הלעתם לפני עני בענין בעיית השביעית הבעל"ט אשר קרוב שאי אפשר בשום אופן להשתמש בשדה הערבים מפני סכנת נפש ממש של המשגיחים, והבריה העומדת לפניכם לקחת הירקות מהחקלאים היהודים אשר בחבל האדון הנקרא גוש קטיף אחרי העיר עזה, והמה מתכוונים לגדל ירקות בתוך חממות ביתנים סגורים למעלה ובכל הגדדים בשטיחים של פלסטיק עבים, והמה מכניסים שם עצים שא"ב גם של פלסטיק, ובתוך העצים ממלאים עפר ודשן ושם יזרעו, זה עיקר השאלה ושאר לדדי הקולות בנ"ד יבואו בהמשך דבריו, ואני כדרכי לענ"ד בלי להאריך ורק דברים עיקריים ושרשים אשתדל להעמיד הלכה על תלה כפי האפשר מפה וה' יהי' אתנו.

א. בענין עצין שאינו נקוב בכלל לענין שביעית, אם גזרו מדרבנן איסורי שביעית כמו בעלמא לענין שבת ועיין

טו. פטור דעל מנת לחלק בעיסה שנתחייבה ע"י צירוף סל

בס"ד, מוצאי חג הפסח תשל"ו

ליקירי וחביבי אברך מופלג ומאר נעלה הרה"ג יצחק מאיר יעבץ שיחי'.

אחרי תת שלו' וברכה באה"ר אודיעך שקבלתי מכתבך ומאד נהניתי מדבריך שהם בטו"ט ודעת אך הואיל ואין אני עכשיו באותם הענינים אעיר רק בקצרה דברים אחדים.

עיקר ספק זה אם גם בצירוף סל נוהג הפטור של ע"מ לחלק הדפסתי בכרם ציון י"ד [מנח"ש ח"א סי' ס"ח ד"ה ועתה] והבאתי שם מס' תורת הארץ פ"ד אות ק' שהסתפק בזה ונשאר בספק. והטעם שלא הוכיחו מצירוף סל, הרי הרגשת בעצמך דהוא מפני שיכולים לומר דמיירי שנתכוין בשעת הצירוף להשאיר את כל הפת בתוך הסל, ולהוציא משם קימעא קימעא כדי צרכו. ואף אם יוציא משם כל יום רק מקצת, מ"מ אין זה חשיב כע"מ לחלק, כיון שהכל הוא בתוך הסל, ומוציא רק כדי לאכול.

גם חושבני דאף אם נאמר שהפטור של ע"מ לחלק שייך גם באדם אחד, הואיל ודעתו לחלק את העיסה לכמה ככרות, מ"מ בצירוף סל יתכן דלכו"ע לא אמרינן הכי. דדוקא גבי עיסה דבעינן שיהא דומה לעיסת מדבר, שייך לומר דבר זה, משא"כ לאחר אפיה. הרי גם את העומר של המן חילקו לכמה חלקים. לכן כל שחיובו הוא מחמת "לחם" דמרבינן מקראי דמלחם הארץ, מודו כו"ע שרק החילוק לכמה בני אדם גורם פטור ולא חילוק הכרות לאדם אחד. וכל הספק שלהם הוא רק באופן שבדעתו לחלק בעודה עיסה לכמה ככרות. והוא כעין הדברים שכתבת, אלא שעל הדברים שכתבת עדיין צ"ע דכמו שלאחר אפיה מתחשבין בזה שדרך כל אדם שיש לו ככרות חלוקות, מאותו הטעם יש להתחשב גם עם זה שכולם רגילין לחלק לכמה ככרות גם את הבצק, ולפי מה שכתבתי ניחא.

ועל מה שהעירות בדרך אגב נראה פשוט, הרי הכלל הוא דכל שבשעת חובתן היו פטורין הרי הם פטורים לעולם, ולכן פחות מכשיעור לא קרוי כלל שעת חובתן לענין זה שיהי' פטור גם לאחר שיהי' בו כשיעור, משא"כ כשיש שיעור עיסה ואפי"ה פטור מפני מחשבת חילוק, נקרא שפיר שעת חובתן וחל ע"ז שם פטור.

גם ידוע דיש שאמרו דאף שהבאת שליש ברשות עכו"ם מפקיע מתרו"מ, למ"ד יש קנין לעכו"ם בארץ ישראל להפקיע, מ"מ בשל חו"ל שפיר חייב מה"ת לחד לישנא שבכס"מ [פ"א מתרומות הכ"ב] אם נתמרחו בארץ, אע"ג שבחו"ל ודאי יש קנין לעכו"ם. והיינו משום דכיון דהתם לאו מקום חיוב הוא אין זה קרוי כלל שעת חובתן, וזה גם כן כעין הדברים שכתבת[2].

בכל חותמי ברכה מקרב לב ובאה"ר

שלמה זלמן אויערבאך

טז. הפרשת חלה מקוגל אטריות

כ"ט אדר א' תשנ"ב

למע"כ הגרא"י הופמן שליט"א

אחרי תת שלו' וברכה כיאות לרום ערכו ולכל ביתו

[ברכר מש"כ בס' תורת הארץ ע"פ הראשונים דעיסה של בלילה רכה כגון טורט ועוגת ספוג ומיני לעקאך דאין מועיל ההפרשה אלא לאחר גמר האפיה], כיון שבלילה כעין טורט היא ממש רכה אין זה עיסה, והחיוב מתחדש רק כשנעשה לחם, [אולם אין זה דומה לאטריות שעושה מהם קוגל] דאטריות הן כן עיסה ועומדות לבישול ולאפיה ולכן בחלה בזה"ז יש לסמוך על ההפרשה מטעם ברירה, ועכ"פ מוטב להפריש שנית אח"כ לפני אפיה או לאחר אפיה.

מובן שכל הנדון הוא כשיש שיעור חלה וגם כתבתי זה לדעתיה דמר, כי לענ"ד נראה שכל קוגל חשיב כסתם אטריות ולא לחם.

ביקרא דאורייתא ובכבוד ויקר

שלמה זלמן אויערבאך

יז. סוריא לחלה ולתרו"מ

בס"ד ט"ז מנ"א תשד"מ

לידידי וחביבי הגרי"מ יעבץ שליט"א

אחדשה"ט וש"ת באה"ר קבלתי מכתבך[3], ואף שאינני יודע תשובה נכונה, עכ"ז לחומר הקושיא יתכן דאפשר לומר שלענין חלה, כיון שבלא"ה נוהגת בכל מקום גם בחו"ל, לא רצו חכמים להשוות סוריא לכבוש עולי מצרים שהי' נחשב ממש כא"י וגם גבולותיה מפורשין בתורה. משא"כ לענין תרו"מ דלא נוהג כלל בחו"ל, ראו חכמים צורך לעשות את סוריא כא"י מדבריהם. אגב בתפא"י כתב כמה פעמים שבירקות גם

כ. עיין בארוכה במעד"א הל' תרומות פ"א הכ"ב אות ה'.

ג. מה טעם החילוק שכין פ"א מתרומות ה"ד שפסק הרמב"ם שסוריא כארץ ישראל לתרומות ומעשרות ואילו בפ"ה מביכורים הלכה ח' פסק הרמב"ם שסוריא כחו"ל להפריש שתי חלות וצ"ע דהא לר"ג [שכוותיה ק"ל] בס"ד מחלה מ"ז משמע דשוין הם.